

УДК 343.8 : 344.2

Дем'янова Ю.Л., здобувач кафедри кримінально-виконавчого права НАВС, асистент кафедри публічно-правових дисциплін Білоцерківського НАУ

Загальна характеристика основних положень інституту призначення і виконання покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні

В роботі надано характеристику такого правового інституту, як покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні. Здійснюється історичний огляд виникнення даного правового інституту. Робиться спроба окреслити існуючі теоретичні і практичні проблеми призначення і виконання даного виду покарання.

Ключові слова: покарання, дисциплінарний батальйон, проблемні питання призначення і виконання покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні.

В роботі представлена характеристика такого правового інституту як наказание в виде содержания в дисциплинарном батальоне. Осуществляется исторический обзор возникновения данного правового института. Делается попытка очертить существующие теоретические и практические проблемы назначения и выполнения данного вида наказания.

Ключевые слова: наказание, дисциплинарный батальон, проблемные вопросы назначения и исполнения наказания в виде содержания в дисциплинарном батальоне.

The paper provided a description of the legal institution is punishable by detention in a disciplinary battalion. Implemented historical overview of this legal institution. An attempt to describe the existing theoretical and practical problems of the appointment and performance of this type of punishment.

Keywords: punishment, disciplinary battalion issues assignment and execution sentence of detention in a penal battalion.

Загальна постановка проблеми. Правова реформа, що протягом останніх років проводиться на території нашої держави призвела до значущих змін кримінального і кримінально-процесуального законодавства. З метою удосконалення кримінально-правових відносин було обрано шлях на забезпечення загальнолюдських цінностей, дотримання демократичних принципів, але разом з тим військово-кримінальне та військово-пенітенціарне право досі наслідує радянську правову школу, недостатньо враховуючи нові підходи в даних галузях законодавства. Саме тому дослідження основних положень призначення і виконання покарання, як важливого інституту боротьби зі злочинністю та аналіз основних положень такого специфічного та мало досліджуваного виду покарання, як тримання в дисциплінарному батальйоні є актуальними і вимагають більш глибокого і системного аналізу правових норм, що регулюють порядок призначення і виконання вказаного виду покарання.

Метою даної роботи є теоретичний аналіз основних положень інституту призначення і виконання покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні.

Виклад основного матеріалу роботи. Протягом останніх років на рівні державних органів одним з нагальних є питання військової реформи, як одного з заходів по якісному перетворенню Збройних Сил та забезпеченню військової безпеки України. Важливим є створення відповідних соціально-економічних умов для переходу на

контрактну військову службу та удосконалення професійної підготовки військових кадрів [8]. У сукупність даних заходів також входять і ті, що направлені на боротьбу зі злочинністю у військах. Тому питання конкретизації підстав та умов призначення такого специфічного виду кримінального покарання, як тримання в дисциплінарному батальйоні, а також визначення правового становища та виправного впливу на засуджених військовослужбовців обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

За результатами статистичних даних в 2003 році наведеними Гринько Р.В. [2, с.150] саме тримання в дисциплінарному батальйоні є найбільш розповсюдженим видом кримінального покарання, що застосовується до військовослужбовців, в 2009 році частка даного виду покарання становить 52 % [1, с.25] від усіх застосованих військовими судами гарнізонів. В останні роки було внесено значна кількість змін до законодавства України, частиною із них було ліквідовано військові суди та прокуратури, що невід'ємно потягло за собою і зміну у статистиці по покаранням щодо військовослужбовців строкової служби.

Даний кримінально-правовий інститут бере свій початок, ще з далеких довоєнних років. Наказ Президіуму Верховної Ради СРСР від 06.07.1940 року визначав, що дане покарання призначається за самовільні відлучки військовослужбовців рядового і молодшого начальницького складу, засудженим військовим трибуналом до позбавлення волі на строк від шести місяців до двох років. [5, с. 242]

На сьогоднішній день підстави призначення даного виду покарання зазнали значних змін.

Частина перша ст. 52 КК України визначає, що тримання в дисциплінарному батальйоні є основним покаранням [7, с.67], відповідно до якого засуджений військовослужбовець строкової служби направляється до спеціальної військової частини на строк, встановлений вироком суду. Основними засобами впливу на засуджених до цього виду покарання є: встановлений для дисциплінарного батальйону порядок та режим відбування покарання, суспільне корисна праця засуджених, виховна робота і бойова підготовка [10]. Даний вид покарання може застосовуватися, на строк від 6 місяців до 2 років у випадках, коли його передбачає санкція статті (частини статті), за якою засуджується військовослужбовець строкової служби (ч. 1 ст. 62 КК).

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду №17 від 26.12.2003 року «Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 28 грудня 1996 р. № 15 “Про практику направлення військовослужбовців, які вчинили злочини, в дисциплінарний батальйон”» покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні застосовується, як правило, у випадках вчинення злочинів невеликої тяжкості, коли засуджених можна залишити на військовій службі й виправити в умовах дисциплінарної частини. Цей вид покарання може бути застосований і до військовослужбовців, які вчинили злочини середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі, за умови, що суд, враховуючи особу винного й обставини, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, дійде висновку про можливість призначення такого покарання [13]. На сьогоднішній день даний вид покарання передбачений у санкціях 14 статей (їх частин), що встановлюють відповідальність за військові злочини, передбачені XIX розділом Особливої частини КК. П'ять з них є злочинами невеликої тяжкості: невиконання наказу (ч. 1 ст. 403 КК), погроза або насильство щодо начальника (ч. 1 ст. 405 КК), ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ч. 1 ст. 409 КК), необережне знищення або пошкодження військового майна (ч. 1 ст. 412 КК), втрата або зіпсування військового майна (ч. 2 ст. 413 КК), а дев'ять — злочинами середньої тяжкості:

непокора (ч. 1 ст. 402 КК), опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ч. 1 ст. 404 КК), порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ч. 1 і ч. 2 ст. 406 КК), самовільне залишення військової частини або місця служби (ч. 1 ст. 407 КК), умисне знищення або пошкодження військового майна (ч. 1 ст. 411 КК), необережне знищення або пошкодження військового майна (ч. 2 ст. 412 КК), порушення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ч. 1 ст. 414 КК), порушення статутних правил внутрішньої служби (ч. 1 ст. 421КК).

До курсантів військово-навчальних закладів, шкіл прапорщиків, мічманів та інших подібних навчальних закладів цей вид покарання може бути застосований лише за злочини, вчинені ними після зарахування на навчання, і за умови, що до цього вони не проходили строкову військову службу.

Ще однією можливістю призначення даного виду покарання згідно з ч.1 ст. 62 КК України є те, що суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк". І як вірно, вважаємо, зазначає Б.О. Кириш, у цьому випадку суд спочатку призначає винному покарання у виді позбавлення волі у межах від одного року (відповідно до ч. 2 ст. 63 КК мінімальний розмір цього покарання становить один рік) до двох років, а потім постановляє про заміну його триманням в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців на той самий строк. [4, с.183]

Необхідно розуміти, що на строк від 6 місяців до 2 років це покарання призначається тоді, коли воно застосовується не на підставі ч. 1 ст. 62 КК. Якщо ж тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців застосовується замість позбавлення волі на певний строк на підставі ч. 1 ст. 62 КК, воно призначається на строк від одного до двох років. Нижня межа даного покарання визначається тут мінімальним розміром призначеного засудженому позбавлення волі на певний строк, який, як це уже зазначалося, не може бути меншим, ніж один рік. Заміна інших, крім позбавлення волі на певний строк, покарань триманням в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців ч. 1 ст. 62 КК не передбачена.

Якщо ж військовослужбовець строкової служби засуджений до позбавлення волі на строк більше 2 років, то ч. 1 ст. 62 КК застосована до нього бути не може. Пояснюється це тим, що тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців може застосовуватися тільки замість усього позбавлення волі, призначеного на строк не більше як 2 роки. Заміна ж лише частини призначеного позбавлення волі триманням в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців КК не передбачена. [4,с.184]

Засуджені до такого покарання військовослужбовці піддаються ряду обмежень, що позбавляють або значно обмежують права особи до якої він застосовується: ізолюються від інших військовослужбовців; територія дисциплінарного батальйону огорожується спеціальним парканом; вікна та двері приміщень обладнуються металевими ґратами; на роботу та за межі дисциплінарного батальйону засуджених виводять під охороною озброєного конвою; у випадку втечі засудженого конвойні мають право застосовувати у встановленому порядку зброю; засуджені в обов'язковому порядку залучаються до праці (не менше, ніж на 8 годин) на виробничих підприємствах, будівництві та інших об'єктах Міністерства оборони; за порушення вимог режиму відбування покарання до них можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення, аж до арешту на 10 діб з утриманням на гауптвахті та ін. Як вірно зазначають науковці «Ізоляція військовослужбовців, зумовлена утриманням в дисциплінарному батальйоні,

деякою мірою пов'язана з обмеженням їх духовних зв'язків із суспільством, цивільних прав, свободи пересування [3, с.324]. А тому будь-яке рішення, пов'язане із застосуванням даного виду покарання, постановлюється з урахуванням обставин справи і особи винного. А з проведеного нами аналізу ст. 62 КК видно, що підстави, за наявності яких можлива заміна призначеного засудженому позбавлення волі, триманням в дисциплінарному батальйоні викладено досить розмито, в загальних рисах. І вказівка в постанові Пленуму Верховного Суду на необхідність враховувати особу винного й обставини, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, остаточно не вирішує цього питання.

Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні не застосовується до осіб: які раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі; до яких поряд із покаранням за вчинений злочин застосовується примусове лікування від алкоголізму або наркоманії; які за станом здоров'я не придатні до військової служби.

Дисциплінарний батальйон (окрема дисциплінарна рота) є військовою частиною, яку утримують за окремим штатом. [3,с.325] Засудженні до набрання вироком законної сили утримуються на гарнізонній гауптвахті.

Застосування даного виду покарання призводить до настання певних правових наслідків, а саме час тримання засуджених у дисциплінарному батальйоні в строк військової служби не зараховується. Згідно з Наказом Міністра оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні» від 29.11.2004 року №567 особи, що відбувають це покарання, вважаються військовослужбовцями строкової служби, оскільки на них поширюються права і вони виконують обов'язки, встановлені законодавством для цієї категорії військовослужбовців [10]. А згідно пункту «в» ч.3 ст.26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», зі змінами від 16.10.2012 військовослужбовці строкової служби звільняються з цієї служби у зв'язку із засудженням до позбавлення волі чи обмеження волі, у тому числі із звільненням від відбування покарання. Отже, особа, яка засуджувалася чи засуджена до позбавлення волі на певний строк, у даний час військовослужбовцем строкової служби бути не може. Виходячи з цього, встановлена ч. 2 ст. 62 КК заборона заміни призначеного позбавлення волі на строк не більше 2 років триманням в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців особам, які раніше відбували покарання суперечить нормі закону.

Висновки. Успішність і ефективність досягнення цілей покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні як і будь-якого іншого виду покарання в значній мірі визначається ефективністю процедури його призначення і виконання, але як бачимо з проаналізованих норм, чинні основи виконання покарань недостатньо чітко регулюють виконання спеціальних видів військових покарань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз роботи суддів загальної юрисдикції у 2009 року (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. - №4 - С. 25-27
2. Гринько Р. В. Питання кримінального покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Зб. нак. пр. – Хмельницький: ХІРУП. – 2003. – № 1(5). – С. 150-156.
3. Джужа О. М. Курс кримінально-виконавчого права України: Загальна та Особлива частини / О. М. Джужа, В. О. Корчинський, С. Я. Фаренюк, В. Б. Василець : Навч. посіб - К.: Юрінком Інтер, 2000. - 304 с.
4. Кирись Б. О. Застосування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військово-

службовців // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Зб. нак. пр. – Хмельницький: ХІРУП. – 2004. – № 4(12). – С. 182-189.

5. Козлов М. М. Великая Отечественная война 1941 - 1945. / под ред. М. М. Козлова :энциклопедия.— М : Советская энциклопедия, 1985. — 242с.

6. Конституція України. — К. : Ви-во інституту законодавства Верховної Ради України. — 2001. — 43с.

7. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К. : Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2006. — 1184 с

8. Кримінально — виконавчий кодекс України в редакції від 12.12.2012 [Електронний ресурс] — режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>

9. Про загальний військовий обов'язок і військову службу. : Закон України в редакції від 05.12.2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

10. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні : Наказ Міністра оборони України від 29.11.2004 року №567 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1572-04>

11. Про положення про дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України : Указ Президента України від 05.04.1994 року №139/94]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/139/94>

12. Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 грудня 1996 року № 15 із змінами від 26 грудня 2003 року // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 2(42). — С. 11-13.

13. Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 28 грудня 1996 р. № 15 “Про практику направлення військовослужбовців, які вчинили злочини, в дисциплінарний батальйон” від 26.12.2003 № 17 - Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data/base34/ukr34012.htm>

УДК 343.211.3+343.211.4

Циліорик І.І., спеціаліст кафедри кримінального права і процесу ННІ права і психології НУ «Львівська політехніка»

Захисник та його кримінально-правовий статус

У статті розглянуто проблеми надання кваліфікованої юридичної допомоги, яка викликана широким визнанням порівняно простого вихідного положення: реалізація прав і свобод людини і громадянина. Серед процесуальних гарантій прав особи гарантії права підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого на захист займають особливе місце. Пояснюється це тим, що саме суб'єктивні права і інтереси підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого порушуються в ході процесу особливо відчутно.

Ключові слова: захисник, адвокат, підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, кримінальне провадження.

В статье рассмотрены проблемы оказания квалифицированной юридической помощи, вызванная широким признанием сравнительно простого исходного положения: реализация прав и свобод человека и гражданина. Среди процессуальных гарантий прав личности гарантии права подозреваемого, обвиняемого и потерпевшего на защиту занимают особое место. Объясняется это тем, что именно субъективные права и интересы подозреваемого, обвиняемого и потерпевшего нарушаются в ходе процесса особенно остро.

Ключевые слова: защитник, адвокат, подозреваемый, обвиняемый, осужденный, оправданный, уголовное производство.

The article considers the problem of providing qualified legal assistance caused by the widespread recognition of relatively simple starting position: the rights and freedoms of man and citizen. Among the procedural safeguards of individual rights guarantees rights of the suspect, the accused and the victim to protect a special